

ві галузі сировинного сектору текстильної промисловості мають розвиватися й надалі, але тільки на принципово новому техніко-технологічному фундаменті в економічно доцільних та екологічно припустимих межах.

Враховуючи роль і значення науково-технічних та організаційно-економічних пріоритетів як необхідної умови підвищення ефективності роботи й подальшого розвитку галузей сировинного комплексу, їх сучасний стан, тенденції розвитку на світовому ринку текстильної сировини, застосовуючи сформульовану вище методологію виявлення і обґрунтування та відповідно до пріоритетів державної економічної політики, можна зробити висновок, що загальними та конкретними пріоритетами подальшого розвитку сировинного комплексу текстильної промисловості України може бути інноваційний науково-технічний напрям розвитку підприємств галузей сировинного комплексу, який включає: індустріалізацію вирощування текстильної сировини; удосконалення агротехнологічних заходів з її вирощування, збирання і зберігання, маючи на меті підви-

щення її якості й конкурентоспроможності на вітчизняному та зарубіжному ринках; модернізацію й технічне переоснащення переробних підприємств; структурну перебудову галузей сировинного комплексу; організацію диверсифікованих малих і середніх переробних підприємств із замкнутим циклом переробки сировини, екологічно безпечними технологіями; поліпшення наукового супроводження виробництва, організацію інноваційних кластерів, наукових та агротехнологічних парків як пріоритетної складової підвищення конкурентоспроможності сировинного комплексу; розбудова системи інфраструктурного забезпечення ринкової діяльності підприємств галузей сировинного комплексу, її орієнтації на потреби споживачів; проведення кластерної політики державного регулювання розвитку сировинного комплексу на основі інтеграції сільськогосподарських, переробних, обслуговуючих (інфраструктурних), текстильних та інших підприємств – споживачів продуктів переробки текстильної сировини, наукових установ і вищих навчальних закладів.

Розглянуто пріоритетні напрями відродження сировинної бази текстильної промисловості України. Запропоновано відповідну перспективну модель відродження вітчизняної текстильної промисловості.

Рассмотрены приоритетные направления возрождения сырьевой базы текстильной промышленности Украины. Предложена соответствующая перспективная модель возрождения отечественной текстильной промышленности.

Priority directions of revival of source of raw materials of textile industry of Ukraine are studied. The proper perspective model of revival of domestic textile industry is suggested.

*

В.Г. ПОТАПЕНКО, кандидат географічних наук,
головний консультант Національного інституту стратегічних
досліджень при Президентові України
О.М. ПОТАПЕНКО, кандидат економічних наук
Миколаївська філія Європейського університету

Органічне сільське господарство як чинник економічної безпеки

Близько 40% території України займають потенційно родючі чорноземні ґрунти, які знаходяться в лісостеповій та степовій природних зонах у центрі, на півдні та сході країни. Зважаючи на досить високий вміст гумусу (3-5%) і суглинковий механічний

склад, чорноземи забезпечують добру врожайність, особливо зернових та олійних культур при богарному землеробстві. Поливи, оранка, внесення добрив та інші агротехнічні й агрохімічні заходи суттєво підвищують її.

Використання сільськогосподарських земель на території України здійснюється вже тисячі років. Українські чорноземи нещадно експлуатувалися в ХХ ст., що призвело до найбільшої в Європі розораності (79%) та еродованості ґрунтів, що становить 58% загальної площі сільськогосподарських угідь. Значні площі земель аграрного використання постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС, негативного впливу інших техногенних факторів.

Різке зменшення надходження інвестицій у сільське господарство під час кризи початку 90-х років минулого століття, подрібнення землеволодіння й інші чинники спонукали до відмови від широкого застосування агротехнічних заходів захисту і живлення рослин. Почав практикуватися частковий перехід на дрібне натуральне господарство, відродження традиційних агротехнологій, застосування кінної тяги при обробці ґрунту, використання гною тощо. Ця ситуація, яка в період індустріального розвитку вважалася економічно небезпечною в умовах сучасних світових тенденцій екологізації виробництва, втілення в життя принципів зеленої економіки та формування попиту на продукцію органічного сільського господарства, є, навпаки, сприятливою. Органічне сільське господарство може стати локомотивом реформування економіки України відповідно до світових стандартів, зокрема й екологічних.

Проблема органічного сільського господарства відносно нова, проте набуває великої популярності. Аналізуючи наукові дослідження розвитку органічного землеробства, слід зазначити праці таких вітчизняних вчених, як В. Артиш, Н. Берлач, М. Бомба, В. Вовк, М. Кропивко, І. Педак, Н. Wilier та ін. Однак проблема ця багатогранна й потребує подальших досліджень.

Метою статті є аналіз формування органічного сільського господарства як чинника економічної безпеки України.

Негативні наслідки інтенсифікації землеробства зумовили розвиток за кордоном на початку 60-х років минулого століття альтернативного землеробства, яке називають також біологічним, біодинамічним або органічним. Україна має певні переваги щодо мо-

жливостей, які пропонує збалансоване та органічне сільське господарство, беручи до уваги низький рівень використання пестицидів і хімічних добрив, суттєву частку малих ферм та доступність сільськогосподарської робочої сили. Існує й експортна привабливість – сусідство з Європейським Союзом, з другим у світі ринком органічних продуктів харчування, що зростає величезними темпами.

Органічне сільське господарство – виробнича система, що підтримує родючість ґрунтів, добрий стан екосистем і здоров'я людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природних циклів, характерних для місцевих умов, при цьому не використовуються шкідливі ресурси, які призводять до негативних наслідків. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення й науку з метою поліпшення стану навколишнього природного середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя для всього вищезазначеного.

Органічне сільське господарство ґрунтується на чотирьох принципах, які регулюють розвиток основ, програм та стандартів IFOAM – всесвітньої організації, що об'єднує понад 750 організацій у 116 країнах світу, вони розроблені з урахуванням можливості застосування в усьому світі.

По-перше, це принцип здоров'я. Органічне сільське господарство має підтримувати та поліпшувати здоров'я ґрунту, рослин, тварин, людей і планети як єдиного та неподільного цілого.

По-друге, принцип екології. Органічне сільське господарство має ґрунтуватися на принципах взаємоіснування природних екологічних систем і циклів, працюючи з ними й підтримуючи їх.

По-третє, принцип справедливості. Органічне сільське господарство повинно базуватися на стосунках, що гарантують справедливість з урахуванням навколишнього природного середовища та життєвих можливостей.

По-четверте, принцип турботи. Управління органічним сільським господарством повинно мати превентивний і відповідаль-

ний характер для захисту здоров'я та добробуту існуючих і майбутніх поколінь та довілля¹.

Основним ринком збуту органічної продукції є США, на другому місці – Німеччина. Провідні ринки органічної продукції розширюються приблизно на 10-20% щорічно. Світовий ринок органічної продукції в 2003 році оцінювався 23-25 млрд дол., зокрема в США – 11-13 млрд дол. та Європі – 10-11 млрд дол., а середній темп його росту становить близько 10-15%². Світовий ринок органічної продукції нині становить 50 млрд дол. Використання численних можливостей розвитку зеленої економіки є важливим для стимулювання інвестицій у стале виробництво та споживання. Фактично прогнозується збільшення глобального ринку екологічних продуктів і послуг із 1,37 до 2,74 трильйонів дол. США³.

По споживанню органічних продуктів на душу населення світовим лідером є Швейцарія, кожний житель якої в середньому витрачає на них 117 дол. на рік, до неї наближається Данія із сумою в 73 дол. на рік. Цей показник у більшості країн ЄС нині становить 30-50 дол. на рік, а в США – 45 дол. і має тенденцію до швидкого зростання.

На даному етапі під органічним сільським господарством у світі вже використовуються великі площі: в Європі – 5,1 млн га, Північній Америці – 1,5, Латинській Америці – 4,7, в Австралії – 10,6 млн га. У Європі частка земель, переведених на органічне землеробство, значно збільшилася за останні роки, чому сприяла почата в 1993 році загальна політика ЄС щодо підтримки фермерів у перші роки після переходу від звичайного до органічного агровиробництва. Середній показник використання земель в органічно-

му виробництві у країнах ЄС досяг близько 4%, в Австрії й Італії – 8%, у Швеції, яка є європейським лідером, – майже 12%, у Швейцарії частка таких земель також одна з найбільших – понад 10%⁴. Висока мотивація визначає готовність частини споживачів платити додаткову премію (10-50% від звичайної ціни) за органічні продукти й попит на них у світі швидко зростає.

У Європейському Союзі державне регулювання в сфері органічної продукції здійснюється за допомогою Директиви ЄС 2092/91, яка визначила загальні межі й принципи органічного сільського господарства, вимоги до процесу виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та виготовлення харчових продуктів, ознаки й маркування органічної продукції та відкрила ринок такої продукції в ЄС для імпорту з “третіх країн”⁵. У кожній країні ЄС існують свої правила виробництва, переробки та імпортування органічної сільськогосподарської продукції⁶, збут якої відображено у таблиці 1.

Система інспекції органічної продукції в ЄС є змішано-державно-приватною. Державні органи в країнах ЄС уповноважені здійснювати акредитацію приватних сертифікаційних установ і нагляд за їхньою діяльністю. У свою чергу, ці установи контролюють фермерські господарства, харчову промисловість та імпортерів з інших країн, а також сертифікують їхню продукцію згідно зі стандартами бізнесу, які повинні відповідати вимогам законодавства ЄС (фактично базовим стандартам IFOAM). Експорт органічної продукції в ЄС з інших країн передбачає обов'язкову наявність сертифіката, виданого сертифікаційною установою, акредитованою в ЄС⁷ (табл. 2).

¹ International Federation of Organic Agriculture Movements. The Principles of Organic Agriculture. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ifoam.org/about_ifoam/pdfs/POA_folder_russian.pdf

² Вовк В. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасне становище, перспективи, стратегія на майбутнє / В. Вовк // АПК-інформ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lol.org.ua/rus/showart.php?id=15634>

³ Малькова К. «Зелена економіка»: глобальні економічні зміни починаються з аграрного сектора / К. Малькова // Міжнародна благодійна організація «Інформаційний центр «Зелене дощ». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://organicstandard.com.ua/files/HealthyNation_presentation/100303_%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf

⁴ Вовк В. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасне становище, перспективи, стратегія на майбутнє / В. Вовк // АПК-інформ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lol.org.ua/rus/showart.php?id=15634>

⁵ Там само.

⁶ Умовля експорту продукції органічного сільського господарства в країни ЄС // Компанія ПЕПМАКС Сервіс СНГ [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.moloko.cc/view_news.php?id=08-02-2007

⁷ Вовк В. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасне становище, перспективи, стратегія на майбутнє / В. Вовк // АПК-інформ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lol.org.ua/rus/showart.php?id=15634>

1. Особливості роздрібного збуту продукції органічного сільського господарства в країнах ЄС

Країна ЄС	Структура національного ринку збуту			Перевищення вартості за органічні продукти, %
	Мережеві супермаркети, %	Напряв від виробника (ринки, доставка додому), %	Спеціалізовані магазини, ресторани, булочні, %	
Австрія	70	15	15	59
Данія	90	7	3	20-30
Нідерланди	42	17	41	35-40
Німеччина	80	10	10	35
Франція	42	30	28	25-35
Швеція	91	7	2	30

2. Сертифікація та маркування вироблених й імпортованих органічних продуктів в ЄС

Країна	Національні нормативи ринку та сертифікації органічної продукції та особливості імпорту	Національне маркування органічної продукції
Австрія	Імпорт регулюється Австрійським продовольчим кодексом (Oesterreichischer Lebensmittelkodex) Імпортні ліцензії видаються Агенціями з продовольства (Lebensmittelbehoerde) федеральної землі, за місцем розташування компанії-імпортера	АМА - власність Agrar-Markt-Austria-GesmbH.
Данія	Данська організація органічного сільського господарства, що об'єднує фермерів, переробників і споживачів, розробила власні правила та стандарти, заснувала власну інспекційну службу. Координує роботу з державними органами й організацією роздрібною торгівлі, передусім FDB - Coop Denmark)	Державне маркування натуральних продуктів харчування (Statskonrolleret Okologisk) за умов переробки та пакування в Данії
Франція	Продукти рослинного виробництва мають бути вироблені в Євросоюзі, за винятком екзотичних. Потреби в молочних продуктах задовольняються за рахунок внутрішнього виробництва	Логотип АВ (Agriculture Biologique) є власністю міністерства сільського господарства. Існують приватні інспекційні та сертифікаційні компанії (Aclave, Agrocet, Certipaq, ECOCERT Sarl, Qualite France, Ulase)
Німеччина	Внутрішнє виробництво забезпечує 60% попиту. Федеральний уряд має намір збільшити площі угідь, що обробляються з використанням органічних методів, до 20%. Фермерські асоціації видають сертифікати на продукцію, а інспекційні повноваження покладені на акредитовані організації. Німецькі стандарти не допускають одночасного застосування органічних і звичайних методів в одному господарстві	Асоціації фермерських господарств за результатами перевірки надають право своїм членам маркування (Bioland, Demeter, Naturland). Приватні організації уповноважені інспектувати імпортерів (ABCert, Agreco, BCS, EcoControl, GfRS, IMO, Lacon). Міністерство із захисту прав споживачів, продовольства та сільського господарства представило національне маркування - Bio-Siegel
Швеція	Національна асоціація ARF або Ecologiska Lantbrukarna I Sverige. Єдині стандарти і вимоги розроблені організацією KRAV. Інспекційні та сертифікаційні функції виконуються двома приватними організаціями - KRAV і Svenska Demeterforbunde	Всі натуральні продукти харчування в Швеції повинні мати маркування KRAV
Великобританія	Частка імпорту з країн ЄС – 50%. Департамент з питань навколишнього середовища, продовольства та сільських районів DEFRA. UKROFS/DEFRA акредитував та контролює 12 приватних організацій, серед яких OF&G, OFF, SACert, що використовують різні стандарти	Як маркування використовується назва мережі супермаркетів зі словом Organic: Marks&Spencer Organic, Waitrose Organic, Sainsbury Organic, Tesco Organic, ASDA Organic
Нідерланди	Внутрішнє виробництво органічних продуктів обмежено, великий обсяг експорту, переробки та реекспорту. Приватний фонд Stichting Skal займається сертифікацією. Заява про видачу імпортової ліцензії подається в Міністерство сільського господарства	Логотип Skal - ЕКО - належить приватній компанії Skal International і наноситься на товари, якщо вони відповідають вимогам ЄС і Skal
Італія	Національна комісія з органічного сільського господарства розробила власний стандарт. Федерація FIAO об'єднує виробників натуральних продуктів харчування. Постачальники і переробники об'єднані в консорціум. Імпортна ліцензія видається в Міністерстві сільського та лісового господарства	Національна комісія з органічного сільського господарства має стандарт

За даними Федерації органічного руху України на початок 2010 року в країні був сертифікований 121 виробник органічної сільгосппродукції та 270,2 тис. га земель для вирощування органічної сировини. Всього в країні нараховується 145 виробників і переробників органічних продуктів. Маркувати свою продукцію як органічну в Україні можуть виробники, які одержали відповідний сертифікат. Сертифікацію виробництва сировини та готової продукції проводять іноземні фірми й українська акредитована компанія «Органік стандарт».

Останнім часом спостерігається тенденція до зростання кількості переробних компаній, що розпочинають бізнес у цьому сегменті ринку¹. За підрахунками фахівців компанії «Терра Фуд», прогнозований обсяг реалізації органічної продукції компанії в 2015 році становитиме 35 млн дол., а український ринок цього сегмента зросте до 139 млн дол. Враховуючи, що органічна їжа дорожча за аналоги, то її вважають товаром для багатих. Виробники молочної продукції прогнозують ємність українського ринку близько 3%.

У липні 2010 року доопрацьований законопроект «Про органічне виробництво» був зареєстрований у Верховній Раді України під №7003 і, можливо, в поточному 2011 році має бути прийнятий.

Одна з причин, що стримує зростання ринку органічних продуктів в Україні, – відсутність великотоварних партій сировини. Розвиток ринку уповільнює те, що органічна продукція майже не просувається у роздрібній торгівлі. Основним ринком збуту органічних продуктів є країни ЄС².

Обсяги продажу органічної продукції в Україні протягом 1993-2008 років стрімко зростали й досягли за деякими позиціями показника 26% на рік, але вже на початку 2009 року цей показник знизився до 7,5%. При цьому темпи зростання частки органічного ринку все ще вдвічі перевищують

темпи зростання загального продовольчого ринку³.

Ті українські споживачі, які прагнуть купувати і можуть платити за органічні продукти, найчастіше змушені придбавати імпортні аналоги, які через маркетингові й логістичні витрати виходять дорожче звичайних продуктів на 300%. Під органічними культурами зайнято близько 1% усіх сільськогосподарських угідь країни із близько третини придатних для цих цілей, на яких вирощують в основному зерно й олійні⁴.

Обстеження в середині 1990-х років підтвердили, що до 90% орних земель в Україні мали різний ступінь деградації, що призводить до зниження їх продуктивності: близько 35,8% земель еродовані, 25,6 – мають підвищену кислотність, 9,7 – засолені й солонцюваті, а 8,9% перезволожені та заболочені. З іншого боку, внаслідок економічної кризи, зокрема через брак обігових коштів, останніми роками значно зменшилося використання мінеральних добрив, пестицидів, інших агрохімікатів, отже, призупинилася втрата природної родючості ґрунтів. На сучасному етапі існують значні площі екологічно чистих чорноземів, які можуть бути переведені на органічне землеробство протягом короткого перехідного періоду⁵.

Фінансово-економічна криза сповільнила розвиток ринку органіки, який приростав на 10% щорічно в основному за рахунок країн ЄС, і знизив попит на таку продукцію через її дорожнечу, що позбавило українських виробників єдиного каналу збуту. За даними Центру екологічної безпеки споживачів, у 2009 році українські компанії, що виробляють органічну продукцію, навіть маючи домовленості, не поставляли на експорт практично нічого через зниження попиту.

Для підприємців, що втратили профільний ринок, залишився доступним традиційний канал реалізації – трейдерам, але вже в

¹ Здоровая еда // Food UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.food.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2010:2010-11-15-21-06-28&catid=33:1&Itemid=114

² Martin C. Heller and Gregory A. Keoleian Life Cycle-Based Sustainability Indicators for Assessment of the U.S. Food System // Center of Sustainable System University of Michigan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.css.snre.umich.edu/css_doc/CSS00-04.pdf

³ Велика Британія: важкий рік для органічних фермерів // Organic UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.organic.ua/en/lib/magazine/228--velyka-brytaniya-vazhkyj-rik-dlja-organichnyh-fermeriv>

⁴ Органіка прекратила рост // Инвесторы. Сообщество фондового рынка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://investory.com.ua/products_services/sectors/agro/organika_prekratila_rost/

⁵ Вовк В. Сертифікація органічного сільськогосподарського господарства в Україні: сучасне становище, перспективи, стратегія на майбутнє // В. Вовк // АПК-інформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lol.org.ua/rus/showart.php?id=15634>

статусі звичайних культур за адекватними для зернового ринку цінами (тобто невисокими на даному етапі – близько 1000 грн/т продовольчої пшениці). Такий шлях також може бути прибутковим, враховуючи, що витрати на вирощування органіки можна знизити за рахунок економії мінеральних добрив та ін.

Якщо при вирощуванні овочів і фруктів органічним способом урожайність різко знижується, іноді у два-чотири рази, то при вирощуванні зерна й олійних її можна навіть збільшити, зменшивши одночасно витрати на вирощування. Навіть якщо зерно не вдалося продати як органічне, його завжди можна продати як звичайне, без особливих втрат. З іншого боку, компаніям, профільним виробникам органіки, довелося понести витрати на сертифікацію за міжнародними стандартами, які складно компенсувати при продажу продукції за неорганічними цінами.

Працювати на експорт з органічною продукцією без сертифіката не має сенсу, крім того, сертифікат ЄС не дійсний, наприклад, у США або Японії. Робота іноземної сертифікаційної компанії коштує близько 500 євро у день, кінцева сума залежить від площі ділянки. У Європі, де органічні проекти реалізуються на площі 10-20 га, сертифікація може обійтися в 2000 євро. У нас же, де практика стартувати із сотень, іноді тисяч гектарів, дана послуга обходиться дорожче. Однак така сертифікація компаніям цілком під силу. Термін одержання сертифіката може зайняти до трьох років, оскільки вирощування органічної продукції висуває підвищені вимоги до землі, яка останні три роки повинна бути відведена винятково під органічне землеробство.

За даними Федерації органічного руху України, проекти органічного землеробства реалізуються в основному в зерновій та олійній сфері, вирощувати органічним способом городину і фрукти вкрай складно. Якщо зернові й олійні – це тисячі та десятки тисяч гектарів на один проект, то овочеві – 0,5-3,0 га. У ЄС, де багато прихильників органічних продуктів й існує державна підтримка цього напрямку, виробники можуть дозволити собі утримувати ціни на відносно низькому рівні – в Європі органічні продук-

ти дорожче звичайних на 20-40% (без державних дотацій ціни були б вище у два й більше разів). Рентабельність такого бізнесу в усьому світі суттєво залежить від рівня державної підтримки. В Україні поки що немає законів, що регулюють цей ринок, хоча проекти їх існують («Про органічне землеробство»)¹.

Таким чином, за умов державної підтримки і, зокрема, законодавчої можна забезпечити умови збільшення зернового виробництва та експорту, створення робочих місць, особливо у депресивних регіонах, що є важливим елементом економічної, продовольчої та екологічної безпеки держави.

Компанія «Дакор Агро Холдинг» управляє земельним банком у розмірі 163 тис. га, з яких 8 тис. га земель сертифіковані для вирощування органічної продукції, передусім, пшениці, вівса, проса, ячменю. Продукцію поставлятимуть в основному в країни Євросоюзу. Незважаючи на додаткові витрати, пов'язані із сертифікацією, перспективи органічного виробництва очевидні. Ціна на органічну продукцію у світі дорожче звичайної мінімум на 40%. Нині світова ціна тонни пшениці (на умовах FOB) становить близько 180 дол., ячменю – 140 дол. Статус "органічної" підвищує ціну продукції відповідно до 252 і 196 дол. за тонну. Виробництво органічної продукції – одне із найперспективніших напрямів розвитку агрокомплексу України.

Витрати на сертифікацію земель під органічні продукти залежать від величини земельного наділу й статусу компанії, що проводить атестацію. Сертифікація землі обходиться у відносно невелику суму, однак крім наділу потрібна сертифікація складів і техніки. Зернові культури при органічній технології традиційно демонструють високу врожайність. Згідно з вимогами сертифікації, органічний земельний наділ повинен бути розташований в екологічно сприятливому регіоні й мати історію сівозміни².

¹ Органіка прекратила рост // Инвесторы. Сообщество фондового рынка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://investory.com.ua/products_services/sectors/agro/organika_prekratila_rost/

² Ковальчук А. В Украине начнут выращивать органические зерновые / А.Ковальчук // Дело [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://delo.ua/biznes/kompanii/v-ukraine-vyrachshivat-organicheskie-zernovoye-138624/>

Згідно з результатами дослідження компанії Nielsen, попит на органічну, здоровішу їжу в розвинутих країнах росте, хоча й сповільнився через світову кризу. За підсумками 2009 року, продаж органічної їжі в США виріс на 2,1% і досяг рівня 4,7 млрд дол. Результати дослідження підтверджують і висновки Organic Trade Association, за даними якої понад двох третіх американських споживачів хоча б іноді купують органічні продукти, а 28% вживають органічну їжу щотижня¹.

Органічні продукти користуються попитом також серед українців. Згідно з даними дослідження Gfk Ukraine, проведеного у всіх регіонах України наприкінці 2009 року, українці вже розуміють, що таке органічна продукція – про це повідомив 61% респондентів. Споживати ж таку продукцію виявили бажання 79%² респондентів.

Отже, згідно із законопроектом "Про органічне землеробство", органічним є виробництво сільгосппродукції за встановленими правилами, що дає змогу виробляти органічні продукти з оздоровчими якостями, а також зберігати та відновлювати природні ресурси в процесі виробничої діяльності. Органічна продукція не може бути ГМО, має бути вирощена без використання мінеральних і синтетичних добрив та без застосування засобів захисту рослин. При вирощуванні заборонене використання протруєного насіння, органічною продукція може вважатися лише через три роки, протягом яких будуть дотримані всі вищевикладені вимоги. До цього дана продукція вважатиметься перехідною до органічного виробництва. Природно, і ціна на неї буде рости поступово, досягаючи свого максимуму лише з офіційного (документального) її визнання органічної³.

Обсяги виробництва органічних круп у компанії ростуть у рік приблизно на 100%. Виробництвом же цієї продукції вона за-

ймається з 2008 року. Обсяги реалізації органічної продукції в 2009 році становили близько 60 т у зерновому еквіваленті. У 2010 році було закуплено й перероблено майже 160 т.

Основне завдання компанії, що стосується виробництва органічних круп, полягає в тому, щоб довести його відсоток у загальному обсязі переробки до 10%. Поки що обсяг виробництва продукції становить приблизно 1,5%⁴.

Слід сказати про досвід фермера Володимира Ярошенка, який господарює в Семнівському районі Полтавської області⁵, й вимушено, за відсутності обігових коштів став виробником органічної продукції. Ресурс: 131 га ріллі, 3 га лісу, 18 га сінокосів. Техніка – два МТЗ, два Т150, комбайн, сівалки, ґрунтообробні знаряддя, найманих працівників немає. В господарстві вирощується гречка, пшениця, просо, ячмінь, соняшник, кавуни. З 14-річного досвіду склалася власна технологія. Обов'язкова ланка сівозміни – сидеральний пар. Найкращий урожай з урахуванням економічного фактора за умов застосування плоскорізу. Фермер вважає, що життя змусить й інших перейти на безплужний обробіток. Двоє дощових черв'яків на квадратному метрі поля за рік виконують той самий обсяг переміщення ґрунту, що й оранка плугом на 32 см, але значно дешевше. Тобто економіка така, що мінімальна технологія, порівняно з оранкою, вигідніша. Для обробки 100 га площ плоскорізом використано всього дві тонни дизельного пального, а темпи обробітку ґрунту дають змогу все робити одному працівнику.

Не використовує фермер пестициди, розробивши власну систему боротьби з бур'янами, хворобами та шкідниками за допомогою механічних знарядь, дотримання строків виконання агрозаходів, підбору культур у сівозміні. Та незважаючи на відмову від важливих елементів інтенсивних технологій, урожаї одержує цілком пристойні. Зокрема, пшениці максимально намолочував 104 ц/га, мінімально – 50 ц/га (крім одного невро-

¹ Елеусизов С. В мире растет спрос на органическую, здоровую еду / С. Елеусизов // Казах зерно. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kazakh-zerno.kz/index.php?option=com_content&task=view&id=16212&Itemid=1

² Там само

³ Трауцкая Ю. Органическая альтернатива / Ю. Трауцкая // АПК-информ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com/showart.php?id=76378>

⁴ Там само.

⁵ Коротич П. Органічне землеробство: швидше хобі, ніж бізнес / П. Коротич // «Еко-інформ-сервіс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecoinfo.com.ua/organik.html>

жайного року, коли було зібрано 36 ц/га) пшениці не нижче третього класу.

Цікавим є досвід щодо застосування нульової технології. Так, минулої осені за допомогою стернгової сівалки засіяно 10 га пшениці протягом дня, витрати дизпалива становили 10 л/га. Навесні на поверхні ґрунту утворилася кірка, яка руйнувалася борошуванням у два сліди. Основний недолік нульової технології – у посіві розводиться багато мишей, які дуже шкодять культурі. Це пшениця Донська напівкарлик, попередником було просо. Площу двічі задискували, сіяли стернговою сівалкою, навесні проборонували і жодного обробітку більше не проводили. Ні підживлення, ні гербіцид не застосовували.

Фермер вважає оптимальним застосування нульової технології раз на три роки, а у проміжках – нормальний основний обробіток без перевертання верхнього шару. Свою думку він аргументує потребою періодично руйнувати плужну підшову, яка за нульової технології утворюється на глибині 6-7 см і заважає проникненню коренів культури вглиб.

Після відмови від підживлень проблема азоту на полях дається взнаки. Розв'язується вона таким чином: під час збирання врожаю солома залишається на полі й не загортається, на ній заводяться грибки, які переробляють її на легкодоступний азот. Цю технологію успішно застосовують в інших органічних господарствах України. Вирощування люцерни у сівозміні також допомагає поновлювати втрати азоту. Возити гній на поля за нинішньої ціни на паливо нерентабельно, крім того, кількість азоту в гної порівняно з рослинною масою менша. Вміст фосфору поповнюється за рахунок висіву гречки, адже її коренева система здатна розчиняти

важкодоступні фосфорні сполуки, які в ґрунті є завжди, перетворюючи їх на легкодоступні.

Якщо проаналізувати досвід інших країн, то можна побачити таку тенденцію. Органічне харчування починається з "клубної" організації: фермери й ті, хто бажає споживати здорову їжу, організуються в пул. Потім настає етап загальнонаціональної організації: створюються закони, розвивається окрема інфраструктура виробництва, переробки й реалізації органічних продуктів. В Україні органічні господарства є поки що "маячками", але років через п'ять з'явиться серйозний ринок, як це відбувається в інших країнах світу. Ті громадяни, хто харчується збалансовано, заявляють, що хочуть купувати високоякісну продукцію.

Наведені вище факти свідчать про постійне зростання потужностей органічного аграрного виробництва у світі. Не повинна стати винятком і Україна. Тим більше, що в нашій державі наявні ресурси для переходу на органічне ведення сільського господарства. Однією з конкурентних переваг України на міжнародному ринку є найвища в світі забезпеченість родючими чорноземами (30% усього світового запасу) та наявність сприятливих умов для розвитку тваринництва. Найбільш слабе місце вітчизняного сільського господарства – розвал села – можна перетворити на його головну конкурентну перевагу, якщо орієнтувати сільськогосподарські підприємства на вирощування екологічно чистої (органічної) сільгосппродукції. Отже, органічне сільське господарство може стати наріжним каменем формування економічної безпеки держави і відкрити нові стратегічні перспективи розвитку.

Обґрунтовано необхідність і доцільність формування органічного сільського господарства як елемента системи економічної безпеки держави.

Обоснована необходимость и целесообразность формирования органического сельского хозяйства как элемента системы экономической безопасности государства.

A necessity and expedience of organic agriculture formation is substantiated as an element of the system of state economic security.

*